

una figura eminent i un reconeixement del pes que el seu pensament i la seva acció han tingut sobre la col·lectivitat catalana.

Tanmateix, el pas del temps va permetent una aproximació crítica a les personalitats que han adquirit relleu en la història. En el cas de Torras i Bages, la distanciació indispensable per a la correcció dels judicis pot començar a practicar-se fins i tot en punts en els quals encara hi ha en joc interessos vius, com és ara el catalanisme i el paper de l'Església enmig de la societat. La mirada crítica sobre la persona i sobre l'obra de Torras i Bages, cal no confondre-la amb una voluntat d'ignorar la seva aportació decisiva, per una banda, a la formulació i als dinamismes d'un dels corrents importants del catalanisme i, per l'altra, a la cancel·lació de la hipoteca carlina sobre l'Església. Des del pluralisme cultural de la nostra societat, que té precedents històrics molt pregons, no assumits per cert en la síntesi torrassiana, se'ns deixa veure la naturalesa de les coordenades des de les quals Torras i Bages podia afirmar, per exemple, que l'antiga escolàstica és formadora del nostre caràcter nacional. I, per posar un altre exemple, el rebuig de les pretensions carlines d'assumir la representació pública de l'Església se'ns posa de manifest amb el seu caràcter merament estratègic, quan comprovem la persistència en l'obra de Torras dels postulats d'una cristologia i d'una eclesiologia —les vigents en l'època— que mantenen i justifiquen les aspiracions teocràtiques de la institució eclesiàstica.

Les obres completes de Torras i Bages no estan destinades a ser, doncs, una bandera aixecada, sinó un instrument de reflexió i de treball.

Casimir Martí

Jordi Rubió i Balaguer, *Il·lustració i Renaixença*. Obres de Rubió i Balaguer, vol. VII (pròleg de Joaquim Molas, edició de J[osep] M[assot] i M[untaner]), Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989 («Biblioteca Abat Oliba», 70).

L'edició de les obres completes de Jordi Rubió i Balaguer va aplegant la seva producció escrita, que val a recordar que és tan sols una part de la seva important activitat cultural. Fins al moment, s'hi ha recollit bàsicament l'obra historiogràfica, però seria de desitjar que en successius volums s'hi editessin també escrits de tema coetani (no tan sols la sèrie de retrats inèdits de personatges que va conèixer, sinó també altres textos no publicats, part de l'epistolari i les revistes *Què fem?* i *Per Veure-hi Clar*, redactades íntegrament per ell a la segona meitat dels anys quaranta)¹. Aquests escrits, a part de l'interès que tenen per ells mateixos, ajudarien també a definir les concepcions del Rubió historiadore, per al qual passat i present es trobaven estretament relacionats, amb el benentès, entenia, que la reconstrucció d'altres èpoques ajuda a

comprendre la nostra: «Cerquem en els temps passats l'alliçonament que ens farà dominar els presents», reclamava en el centenari del 1839 (p. 299).

D'acord amb aquest principi, Rubió va estudiar la literatura sobretot amb intenció de fer història cultural, encara que mirant de no negligir altres aspectes. Com declarava al pròleg de *La cultura catalana del Renaixement a la Decadència*, pretenia, sobretot, cercar «ambients», «explorar els estímuls de la vida de la cultura» i, si sovint es valia de grans personalitats, era prenent-los sobretot com «el resultat d'una evolució històrica; com condensacions fulgurants de postulats que ella portava implícits», per bé que sense negar-los la seva «voluntat individualitzada»². El mètode historiogràfic de Rubió i Balaguer, nét de Rubió i Ors i fill de Rubió i Lluch, entronca atàvicament amb el tradicional, d'arrel vuitcentista. De tota manera, com ha assenyalat Joaquim Molas, deixeble seu i prologuista d'aquest volum, «Rubió assolí de superar la metodologia positivista clàssica i fer-se'n una de pròpia, segura i eficaç, que ha posat en consideració, alhora, la voluntat individual creadora i les forces sociològicoculturals més obscures»³. Així, Rubió, en la seva *Història de la literatura catalana* (que malauradament, per afany de rigor, arriba només fins al capítol sobre el seu avi) o en monografies diverses, recrea, amb gran precisió, però transcendent l'erudició, distints períodes, entre els quals destaquen l'Edat Mitjana, el Renaixement i la Renaixença. Curiosament, la dedica-

ció al segle XIX, època de viu record familiar, és força tardana (si bé el primer treball és ja de 1925, la investigació pròpiament dita s'inicia avançada la postguerra), potser justament per la mateixa proximitat amb què veia aquell temps.

Il·lustració i Renaixença aplega, per primera vegada, diversos treballs de Rubió sobre aquests períodes, particularment sobre els aspectes del segle XVIII i principis del XIX que considera precedents de la Renaixença i sobre els inicis de l'època renaixentista⁴. Els estudis tenen un caràcter esporàdic (ja que es tracta de pròlegs, ressenyes, col·laboracions a miscel·lànies, articles, discursos, una entrada d'enciclopèdia, la resposta a un qüestionari...), però aporten aspectes que avancen o complementen la recerca sistemàtica de la seva *Història de la literatura catalana*.

Encara que s'ordenen cronològicament, els ressenyaré agrupant-los temàticament. Cal destacar en primer lloc l'il·lustratiu panorama de la Renaixença publicat dins *Moments crucials de la història de Catalunya*⁵, en el qual sintetitza la història d'aquest període (des dels autors del segle XVIII que en considera precedents fins, bàsicament, als Jocs Florals), amb especial atenció a la incidència de l'evolució política en la cultura. Els altres treballs que s'ocupen globalment de l'època són tres textos commemoratius (aplegats en un apèndix), d'escàs valor historiogràfic, però que remarquen l'actualitat que la Renaixença té per a Rubió, com a origen i com a exemple⁶.

Tan sols focalitza aquesta visió panoràmica en un gènere, la poesia,

gràcies a dues ressenyes de sengles antologies a cura de Joaquim Molas, que li suggereixen diverses puntuacions, algunes clarificadores, d'altres discutibles, sempre, però, celebrant que «el jovent renovi la nostra historiografia literària i s'arrisqui a interpretar-la d'acord amb els temps que viu» (p. 162)⁷. Els personatges escollits per reflectir la cultura de l'època no es redueixen a escriptors. Rubió reivindica la importància de les vessants no literàries de la Renaixença i el lligam dels seus representants amb la cultura (p. 278) i ho il·lustra amb l'edició de dues cartes de l'economista Laureà Figuerola al seu avi⁸. Igualment, mereixen la seva atenció dos personatges més importants per la seva participació en la difusió cultural que per la producció pròpia i més propers a la Il·lustració que al Romanticisme, encara que moren ja a la segona meitat del segle XIX: l'editor i hellenista Bergnes de las Casas i el professor d'anglès William Casey⁹. També ajuda a refer, més anecdòticament, el clima cultural el comentari de les dedicatòries de diversos autors a Maria Aguiló, d'escàs interès fora d'un poema de Verdaguer¹⁰. Finalment, cal destacar els estudis que s'ocupen, més pròpiament, de la vida i obra d'escriptors, tan sols de tres: Puigblanc, Rubió i Ors i Milà. Dos treballs sobre el liberal Antoni Puigblanc presenten la seva mentalitat, la seva producció i la seva recepció, sobretot com un dels representants de la «Renaixença anterior a Aribau» (p. 86)¹¹. A Rubió i Ors, li dedica només una nota d'enciclopèdia, rica, però inevitablement succinta, que

no supleix, òbviament, la interrupció del capítol corresponent a la seva *Història de la literatura catalana*¹². En canvi, Manuel Milà i Fontanals és objecte d'un estudi més aprofundit; encara que tan sols n'inventaria i comenta textos inèdits, hi busca, amb gran habilitat, «la vibració personal» (p. 212) que manifesta l'evolució ideològica i estètica de l'autor¹³.

Certament, els estudis aplegats en aquest volum tenen un caràcter sovint circumstancial, tracten aspectes a vegades força concrets, són previs a importants aportacions posteriors (com els estudis de Joan Abelló sobre Puigblanc, els de Manuel Jorba sobre Milà, els de Maria Grau sobre «Covert-Spring», o els de la seva mateixa *Història de la literatura catalana*)¹⁴ o poden resultar opinables en alguns punts (com, per exemple, la contemplació de la literatura il·lustrada com a pre-renaixentista, oblidant, a vegades, el seu caràcter propi, o la tendència a minimitzar la importància del Romanticisme en la gènesi de la Renaixença que, si bé aporta una relativització molt necessària perquè s'havia exagerat aquest factor, potser és excessiva). Tanmateix, en qualsevol cas, com és característic de Rubió i Balaguer, els treballs aplegats a *Il·lustració i Renaixença* ofereixen visions de la cultura de l'època estudiada molt fidels i suggestives.

Xavier Vall

Notes

1. Veg. GUILLEUMAS, Rosalia, SOBERANAS, Amadeu-J.: *Bibliografia i cronologia de Jordi Rubió i Balaguer (1887-1982)*, Barcelona, 1985. MASSOT i MUNTANER, Josep: «Una gran obra dispersa», Barcelona, *El país. Quadern de Cultura* (10-5-1987), p. 3., i VILADOT i PRESAS, Albert: *Nacionalisme i premsa clandestina (1939-1951)*, Barcelona, Curial, 1987, pp. 177-185.

2. Barcelona, Edicions 62, 1964, pp. 6-7.

3. MOLAS, Joaquim: «Jordi Rubió: actitud i mètode», dins *Lectures crítiques*, Barcelona, Edicions 62, 1975, p. 80.

4. Amadeu-J. Soberanas n'havia ressenyat ja alguns a «Jordi Rubió i la història de la Renaixença», *Serra d'Or*, (juliol-agost 1983), pp. 459-462.

5. Barcelona, 1962, pp. 287-327.

6. [«La meua iniciació en el moviment espiritual de Catalunya»]. *La Revista*, XIX (gener-juny 1933), pp. 179-180, «Commemoració del 1839», manuscrit d'una afluència radiofònica per a la *Gazeta Radiada* (1939), i «La commemoració del 1859», *Germinabit*, 60 (març 1959), pp. 2-3.

7. «Sobre la poesia romàntica. Un llibre de Joaquim Molas», *Serra d'Or*, VIII (1966), pp. 411-412, i «Poesia neoclàssica i pre-romàntica», *ibid.*, XI (1969), pp. 111-113. Molas va replicar aquesta darrera ressenya en un article publicat a la mateixa revista i recollit a *Lectures crítiques*, *op. cit.*, pp. 22-32.

8. «Sobre Laureà Figuerola als anys de la nostra Renaixença», *Recerques*, (1970), pp. 133-134.

9. Pròleg a OLIVES, Santiago, *Bergnes de las Casas, helenista y editor, 1801-1879*, Barcelona, 1947, pp. VII-XLI, i

«L'irlandès William Casey (m. 1857), professor d'anglès a Espanya i traductor de Th. Moore», dins *Ensayos hispano-ingleses. Homenaje a Walter Starkie*, Barcelona, 1948, pp. 315-323.

10. «El que deien a en Marian Aguiló els que li dedicaven llibres», *La Revista dels Llibres*, I, 2 (juny 1925), pp. 19-23.

11. «Sobre el cas Puigblanch», dins *Studies in honour of I. González Llubera*, Oxford, 1959, pp. 309-317, i el pròleg a JARDÍ, Enric: *Antoni Puigblanch. Els precedents de la Renaixença*, Barcelona, 1969, pp. IX-XXIX.

12. *G.E.C.*, Barcelona, 1978.

13. «Contribució als escrits de Manuel Milà i Fontanals anteriors al 1844», dins *Homenaje a Jaime Vicens Vives*, II, Barcelona, 1967, pp. 575-612, i *Breve contribució a la obra literaria de Manuel Milà y Fontanals*, Barcelona, 1970.

14. Per exemple, Rubió hi farà una nova proposta de datació de *Les comunitats de Castella* (Montserrat, 1986), pp. 315-316).